

HERMANN RÓBERT
egyetemi tanár
Károli Gáspár Református Egyetem-Bölcsészettudományi
Kar

associate professor
Károli Gáspár University of the Reformed Church in
Hungary, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Budapest, Hungary
email: robogo63@gmail.com

HUSZÁROK HŐSTETTE AZ 1849. TÉLI
HADJÁRATBAN A FŐHADSZÍNTÉREN

HUSSARS' FEAT OF ARMS ON THE THEATRE OF WARM,
AT WINTER CAMPAIGN IN 1849

ABSTRACT

The study presents the role of the Hungarian hussars in the 1849 winter campaign on the basis of the military reports and award proposals. He speaks separately about Görgei's battles in northern Hungary, the defensive battles of the Upper Tisza Corps, the January counterattack of Mór Perczel's corps, the period of Henryk Dembinski's high command, including the battles at Kápolna, Mezőkövesd and Szolnok.

Kulcsszavak: Magyarország története, magyar szabadságharc 1848-1849, huszárok, téli hadjárat 1849,

Keynotes: history of Hungary, Hungarian war of independence at 1848-1849, hussars, winter campaign at 1849

1. Bevezetés

„Mikor a huszárok csatába indulnak,
Az Isten szeméből örömkönnyek hullnak -
S innen lehet aztán azt kimagyarázni:
Mért szokott a huszár oly gyakran megázni.
Ha én Isten volnék, csak azt vinném végbe,
Hogy lóháton menne a huszár az égbe”.¹

1849 telén a huszároknak mindkettőből, összecsapásokból és csapadékból egyaránt alaposan kijutott. Az alábbiakban a fennmaradt hadijelentések és kitüntetési előterjesztések alapján mutatjuk be a legmagyarabb csapatnem katonáinak szerepét a visszavonulásokban, védelmi harcokban és az első támadási kísérletekben.²

2. Görgői felvidéki hadjáratában, 1849. január 11. – február 14.

Görgői felvidéki hadjáratában a terepviszonyok miatt a huszároknak viszonylag kevés szerep jutott, de e kevés alkalommal is megmutatták, mit tudnak. Január 11-én Ipolyságnál Dessewffy Dénes, a 12. (Nádor) huszárezred másodkapitánya 12 huszárral megtámadott egy 30-40 főből álló ellenséges csapatot, közülük 8 főt levágtak, 14 főt megsebesítettek, 4 lovat zsákmányoltak. A bátor kis csapat csak akkor hátrált, amikor az ellenséges lovasság már minden oldalról közeledett felé.³ Ugyanebben az ütközetben Szentpétery Samu hadnagy és hét huszár egy, az 5. lovasüteghez tartozó, a tüzérek és szekereszek vigyázatlansága miatt feldőlt és elhagyott ágyút felállított, s a sűrű kartácstűz ellenére az üteg számára megmentett.⁴

Zámbelly Lajos visszaemlékezése szerint „az előőrsi szolgálatban való merészségben egyik huszárezred sem múlta felül a Sándor-huszárokat. Ahol nem is gondoltuk, már ott járt a Sándor-huszár, és hozott biztos tudósítást. Olykor néhány napig is elmaradtak, s értesítéseikben mindig meg lehetett bízni”. Így például amikor Piller János hadosztálya Szalkán, három mérföldre (kb. 22,5 km) Esztergomtól állomásozott, huszárait a Dunához küldte, „megtudandó, vajon ez oldalról van-e mit tartani az ellenségtől”. A huszárok azonban nem elégedtek meg a parasztoktól nyert hírekkel, hanem átkeltek a befagyott Dunán, belovagoltak Esztergomba, kikérdezték a polgárokat, majd a templomajtókra kiszegezett cs. kir. proklamációkat magukhoz véve, visszatértek a táborba.⁵

Január 21-én a Selmecebánya előtt vívott ütközetben négy helyen sebesült meg Görbe József őrmester a Nádor-huszároktól, aki csak akkor hagyta el a reábizott löveget, amikor az ellenséges vadászok annak valamennyi tüzérét ledöfték.⁶ Ebben az ütközetben kapott súlyos sebet Sréter Lajos, a Nádor-huszárok alezredese, Guyon egyik dandárparancsnoka is.

Január 22-én a Görgői által a Selmecebányát védő Guyon-hadosztály támogatására vezényelt különítmény soraiban ott volt a 9. (Miklós) huszárezred egy százada is, Mjk Károly százados vezetésével. Ők próbálták meg feltartóztatni a 2. (Sándor) gyalogezredi zászlóalj megfutott bakáit Hodrusbányánál; egyikük pedig, miután megmentette egy sebesült bajtársát, a saját lovát ajánlotta fel a katonák nélkül maradt Görgőinek. A csapatok rendezésében Görgői segítségére volt Kempelen Károly főhadnagy a 13. (Hunyadi) huszárezredből. Kitüntetési előterjesztése szerint „Görgői tábornok úrral ketten személyeket [személyesen] fülön fogva hurcolta vissza a csataterre a legnagyobb golyózápor közt”, s jobb karján könnyebben megsebesült.⁷

Február 2-áról 3-ára virradó éjjel az Iglón beszállásolt Guyon-hadosztályt a lőcsei cs. kir. helyőrség maroknyi különítménye támadta meg, s rajtaütött a béké-

sen alvó – s az elővigyázatosság szabályait be nem tartó – csapatokon. A zűrzavar irtózatossá volt, de a 33. honvédszászlóalj végül kiűzte a városból a császáriakat, s a Nádor-huszárok Dessewffy Dénes vezette százada a városon kívül elfoglalta két röppentyűjüket és három ütegkocsijukat. A magyar veszteség 30 fő volt holtakban és sebesültekben; a halottak között volt Szentpétery Sámuel főhadnagy is. Az Iglóra való beszállás előtt az egyébként hallgatag Szentpétery felkiáltott: „De halljátok fiúk, ma csakugyan mulatok!” Az ütközet után Dessewffy így tudatta a hírt: „Szentpétery csakugyan nagyot mulat; de örökre. Ilyen a katonaélet”.⁸

A 12. (Nádor) huszárezred katonái ott voltak február 5-én a Branyiszkó bevételeinél is. Dessewffy Dénes százados „a gyalogságot lelkesíté, néhány legényeivel a csatárokat vezeté”, s ez alkalommal könnyebb sebet kapott. Moháry Gyula főhadnagy „lélekjelenléte s bátorsággal követvén s buzdítván a röppentyűk személyzetét, a csatára nézve hasznos szolgálatokat tön.”⁹ A Nádor-huszárok parancsnoka, Emil Üchtritz báró, miután belátta, hogy a lovasság a meredek hágón felfelé sem mire sem használható, ezért huszárait hátrahagyva, s maga mellé véve az osztálytrombitást, egy szűk mellékösvényen megindult a hegyen fölfelé, s közben tízpercenként egy rohamjelet trombitáltatott a kornétással. A védők csak azt hallották, hogy valahonnan az oldalukból is csapatok közelednek. Ez is arra indította Deym vezérőrnagyot, hogy ne erőltesse tovább a szoros védelmét. Annál is inkább, mert Guyon utasítására a csapatok egy része valóban hegynek fölfelé, az utakat megkerülve indult meg, s Deym attól tarthatott, hogy egész erejét elveszíti, ha nem siet a visszavonulással. Közben az ellenség oldalában megjelentek a bekerítő csapatok, s Deym Eperjes felé vonult vissza.¹⁰

Február 10-én Fekete Lajos, a 9. (Miklós) huszárezred hadnagya Szepesváralján 19, az ellenség számára élelmiszert és ruházatot vivő szekeret, valamint 7 lovat zsákmányolt, s azokat „anélkül, hogy az őt kísérő emberek számára a jutalmat kivette volna”, Kmety alezredesnek adta át.¹¹

Halóska Adolfot, a 10. (Vilmos) huszárezred századosát együtt február 14-én az ellenség Krompachon körülfogta. Halóska „egy mellékúton éjjel a legveszedelmesebb meredek közt lopta ki az ellenség körmei közül” századát.¹²

3. Huszárok a Felvidék és a Tisza-vonal védelmében, 1849. január – február

A Tisza-vonal és Debrecen védelmére visszavonuló, Perczel Mór vezérőrnagy vezette Középponti Mozgó Sereg, valamint a Répásy Mihály vezérőrnagy vezette tartalék hadtest soraiban összesen 15 (9+6) teljes század huszár szolgált, az 1. (Császár) huszárezredből 4, a 6. (Württemberg) huszárezredből öt, a 8. (Koburg), a 9. (Miklós) a 13 (Hunyadi) és a 14. (Lehel) huszárezredből pedig egy-egy század. Törzshuszárként szolgált az 5. (Radetzky) huszárezred 38, s tartalék seregbe volt beosztva a 4. (Sándor) huszárezred 40 katonája.¹³

E huszároknak a főváros feladása utáni két és fél hétben nem sok alkalom jutott, hogy kitüntessék magukat. Perczel nem a Tisza-vonaláig húzódott vissza, hanem egészen Karcagig, s csak az Országos Honvédelmi Bizottmány rendeletére, január 19-én kezdett támadásba.

Január 22-én Perczel csapatai megkezdték a Szolnokot védő, s a Tisza-vonalat megfigyelő Ottinger-dandár átkarolását. Hertelendy Miklós alezredes dandárának a Tisza-hidat kellett támadnia, a Kazinczy Lajos alezredes vezette jobbszárnyak pedig eközben a Zagyván átkelve jobbról kellett volna az ellenség hátába kerülni. Az irtózatos ködben azonban a katonák az orrukig sem igen láttak, s Kazinczy csapatai egyszerűen eltévedtek. Hertelendy hadoszlopa meg is támadta a Tisza-hidat, de az őrség egyelőre még visszaverte. Közben Ottinger jelentést kapott, hogy a várostól északra honvédcsapatok kelnek át a Tiszán. Hertelendy csapatai rövidesen elűzték a hídőrséget, a Perczel Miklós őrnagy vezette tartalék dandár pedig Szolnoktól délre kelt át a jégen. Ottinger felismerte, hogy ha nem akar csapdába kerülni, vissza kell vonulnia, s csapataival egy ütemben Ceglédig retirált.

Perczel hadijelentésében főleg a 6. (Württemberg) huszárezred katonáit dicsérte, s közülük Bussiknak, a 2. őrnagyi osztály 1. százada tizedesének 3 arany jutalmat adott. Napiparancsában megdicsérte az 1. (Császár) huszárezred 17 közvitézét is, „kik elhagyatva bajtársaiktól, bátran rohantak az ellenségnek”; a megfutók ellen viszont szigorú vizsgálatot rendelt.¹⁴

Január 25-én Perczel megtámadta a Cegléden felállt Ottinger-dandárt. Az ütközet nagyobb részét ágyúzásra korlátozódott, s miután Ottinger arról értesült, hogy a magyar lovasság megkerülte a jobbszárnyát, feladta Ceglédet, s Bercelen át Albertiig vonult vissza. Az ellenség gyors visszavonulásában a Szibenliszt János őrnagy vezette 13. (Hunyadi) és a 14. (Lehel) huszárezred 1-1 századnak volt komoly érdeme, amiért Perczel hadijelentésében meg is dicsérte őket.¹⁵

Az 1849. január 4-i vesztes kassai ütközet után Mészáros Lázár véleménye az volt, hogy tisztjei nagyobbik részét agyon kéne lövetnie, „mivel nagyobbára ezek voltak okai a gyalázatos megfutamlásnak”. A kivételek között említette Uj Imrét, aki a Koburg-huszárokkal rendben vonult vissza. Vantsek közvitéz ugyanebből az ezredből „midőn a tisztet gyalog látta, maga szállott le, és az úton szaladó és fegyvereiket dobáló legénység fegyvereiből hatot hozott haza”, amiért Mészáros pénzjutalomban részesítette. A balszárnyon lévő lovas nemzetőrök futása rendtelenségbe hozta az ott álló Hunyadi- és Lehel, valamint a Württemberg-huszárokat is. Utóbbiak századparancsnoka, Csinálósy Károly főhadnagy megsebesült, s nem volt, aki a parancsnokságot átvegye.¹⁶

A Schlik-hadtest ellen a Bodrog és a Tisza-vonalán vívott harcokban is kitüntették magukat a huszárok. Január 19-én Szántónál Janiga József, az 1. huszárezred hadnagya ötödmagával átvágta magát – állítólag – két ellenséges zászlóaljon. A január 22-i tarcali ütközetben Prevendár János főszázados „századjával vitézül bevágott”.¹⁷ Klapka is dicsérte hadijelentésében az ütközetben harcoló Császár-, Koburg- és Lehel-huszárokat.¹⁸ Különösebb részletezés nélkül a január 23-i bod-

rogkeresztúri ütközet hősei közé sorolta az abban résztvevő egy-egy Császár- és Lehel-huszárszázadot, s parancsnokaikat, Litsmann (később Alföldi) Antal és Csomortányi Lajos századost.¹⁹

4. Az 1849. február-márciusi ellentámadási kísérlet időszaka: Kompolt, Kápolna, Mezőkövesd

Február 18-án Dessewffy Arisztid ezredes huszárai Kompoltnál vertek szét négy század vértést. Az akcióban az 1. (Császár) és a 8. (Koburg) huszárezred 1-1, illetve a 14. (Lehel) huszárezred 2 százada vett részt. A rajtaütésre reggel ¼ 6-kor került sor, olyan sikerrel, hogy Klapka jelentése szerint a szembenálló 5. (Auersperg) ezredi vértések 50 halottat és 35 foglyot veszítettek. Klapka különösen Uj Imre Koburg-huszárszázadost és Wartensleben Ágoston gróf, nemzetőrszázadost dicsérte.²⁰

A február 26-i kápolnai csata első napján a Kálnál felálló Mihályi-dandár lovaságát a 9. (Miklós) huszárezred 2. őrnagyi osztályának 2. százada, valamint a 14. (Lehel) huszárezred 1. őrnagyi osztályának 2. százada alkotta. A harcérintkezést délután 2 óra tájban először a huszárok vették fel az ellenséggel: a Nedetzky József százados vezette Miklós-huszárszázad egyesülve a Hunyadi-huszárok 40 főnyi járőrével, megtámadta az ellenséges lovasságot. A harcban a Miklós-huszárok 7, a Hunyadiak 11 főt veszítettek. Ez az összecsapás tette lehetővé a dandárt vezénylő hadosztályparancsnok, Szekulits István számára, hogy a csatamezőt az este fél hétig tartó ágyúzás során megtartsa.²¹

Az 1. (Császár) huszárezredből Fornszek Sándor őrnagy hat szakasszal (másfél századdal) támadta meg az előretörő dzsidásokat, s egy osztályukat szétverte. Fornszek maga is veszélybe került, s Dósa József közvitéz vágta ki őt a dzsidások gyűrűjéből.²²

Pongrácz Károly tizedes a 13. (Hunyadi) huszárezredből Kápolnánál a dzsidákkal vívott harcban egy dzsidás fő tisztet vágott le. Ugyanitt Balla János közvitéz „a legnagyobb elszántsággal rohanván, több ellenséget megsebesített”.²³ Szilágyi György Hunyadi-közvitéz pedig a káli ütközetben „bátran és vitézül harcolt mindaddig, még 7. sebet nem kapván, a lórul lefordult, és ellenség kezében kerülvén, ott felgyógyulván, ismét visszatért”.²⁴ Szabó Mihály Hunyadi-közvitéz Verpelétnél „2 ágyú elfoglalásánál egész kitűnőleg viselte magát”.²⁵

A verpeléti lovasharcban különösen kitűntette magát Uj Imre, a 8. (Koburg) huszárezred őrnagya. Amikor az ellenség a faluból kiszorította a magyarokat, s két ágyújukat elfoglalta, Uj 50 huszárral odanyargalt, „az ellent nagyobb részént szétverték, levágták, s mind a két ágyút visszavette”.²⁶

A magyar hadsereg Kerecsendre, majd miután Dembiński reménytelennek ítélte a küzdelem folytatását, Makláron át Mezőkövesdre vonult vissza. Gáspár dandárja azt az utasítást kapta, hogy Maklárról Szikszó pusztára vonuljon, s ott állást foglaljon. Alighogy odaért, jött az újabb utasítás, hogy egészen Mezőkövesdig men-

jen. Útközben azt a jelentést kapta az utóvédtől, hogy az ellenség is előnyomul, azonban a dandárt útközben nem érte támadás. Délután 2 óra körül érte el Mezőkövesdet, ahol tábort ütött.

A február 28-án Mezőkövesdnél összpontosuló magyar sereget a Schlik-hadtest Franz Deym vezérőrnagy lovasdandára követte nyomon. Deym 7 század vértese rajtaütött az utóvédet alkotó Kmety-hadosztály lovasságán, tüzérsége pedig szorgalmasan lőtte a magyarokat. Erre Gáspár is parancsot kapott, valószínűleg Aulichtól, hogy nyomuljon előre a 9. huszárezreddel. Az ezredes életében most először vezethette rohamra az egész ezredet, azt az alakulatot, amelyben immáron 28 éve szolgált – s éppen a saját ezredparancsnokával szemben. Amint Gáspár az ezreddel a magyar állással egy magasságba ért, két huszárosztállyal oldalba fogta a magyar centrumot és a balszárnyat folyamatosan lövő ellenséges üteget. Görgey Kornél őrnagy ajánlkozott a rohamra, s engedélyt két Gáspártól az ágyúk megrohanására. Gáspár beleegyezett, s a huszárok azonnal az ágyúkra törtek. A lovasági viadalhoz csatlakozott a 13. (Hunyadi) huszárezred egy százada is, s közben Kmetynek a 10. (Vilmos) huszárezredhez tartozó századai is szorgalmasan aprították a vérteseket. A huszárok azonnal elfoglaltak két (más forrás szerint három) löveget, két lőszereskocsit, emellett 29 fogoly (köztük egy tiszt) és 20 ló került a kezükre. A 9. huszárezredből Görgey Kornél mellett Marzsó József százados és Kiszling őrmester tüntette ki magát.²⁷ A vértések fejvesztve menekültek egészen a szihalmi magaslatokig, ahol a Montenuovo lovasdandár felvette őket.

Az összecsapás során Asbóth Sándor, az I. hadtest táborkari századosa a 13. (Hunyadi) huszárezred 2. századához ugratott, és a katonákat „egy vakmerően előrenyomult tisztnek megmentésére” hívta fel. Erre Balla Endre százados engedélyével Vichmann, Fodor, Balla, Hajnal, Erdős, Nagy Ferenc és Kirla közvitéz csatlakoztak Asbóthhoz, „és az ellenséges sereg előtt a már négy vasas által megtámadt tisztet kiszabadítva”, útközben az országút árkában egy hatfontos ellenséges löveget találtak. Asbóth hátrament segítségért, a hét huszár pedig mindaddig őrizte az ágyút, amíg az Asbóth által hozott szekerészek el nem vontatták azt. A huszárok egy sebesült vértest is magukkal vittek.²⁸

A jól sikerült roham után a hadsereg egésze mintegy önkéntelenül, parancs nélkül előre indult. A támadás azonban elmaradt. Megérkezett ugyanis Dembiński, aki nemcsak ostobaságnak minősítette a rohamot, s megtiltotta a további előnyomulást, hanem állítólag főbelövással fenyegette a sikeres rohamot végrehajtó Görgey Kornélt. Mire Gáspár – a fültanú Görgey István szerint „amúgy huszárosan összeszidja a polyáknak a teremtését...!”²⁹

Március 1-jén cs. kir. csapatok Egerfarmosnál utolérték az I. hadtestet. Klapka a szűk és kedvezőtlen terepen nem tudta szétbontakoztatni csapatait, így a létszámban kisebb cs. kir. csapatok tüzérsége komoly veszteséget okozott az összetorlódott magyar csapatoknak. Az utóvéd ágyúütegét a 14. (Lehel) huszárezred 6. századának katonái fedezték, Nödl Imre százados vezetésével. Közülük Juhász Sándor, Terjék József tizedes, Szász István, Szomora Sándor, Dobrádi János, Thurzó Sán-

dor, Thúri István, Becze Mihály, Benke Péter, Vörös István, Sas János, Litkey Péter, Karady József, Buday Flórián, Baranyi Ignác, Kicsiny Imre, és Bajnóczi János közvitézek „magokat az ellenség csatározási lövéseire is vitézül viselvén, lovaikról leszállva, az elakadt ágyút emelték, és a rendelt helyre kísérték”, amiért Klapka meg is dicsérte őket.³⁰

Március 5-én került sor arra az elterelő támadásra, amelynek meg kellett volna előznie a magyar és cs. kir. főerők kápolnai összecsapását. Damjanich János és Vécsey Károly vezérőrnagyok hadosztályai két irányból támadták meg a Karger-dandár által védett szolnoki átkelőt.³¹ Az ütközet kezdetén Gergye Gábor 2. (Hannover) huszárezredi százados alól az ellenséges vadászok kilőtték a lovát, mire Novák Ferenc (József) főhadnagy a segítségére sietett, s kezét nyújtva kihúzta őt a veszélyes helyzetből.³² Miután Damjanich gyalogsága dél felől elfoglalta a várost, Vécsey csapatai is átkeltek a Tiszán, s Vécsey lovasságát Damjanich segítségére küldte. Karger visszavonulását a lovasság fedezte. A 3. (Ferenc József) dragonyos-ezred négy százada bevárta a lengyel légió dzsidásszázadának rohamát. A dzsidásszázad át is törte a dragonyosok vonalát, azonban ezután érvényesült a túlerő: a dragonyosok gyűrűbe fogták a lengyeleket. Ekkor zúdult rájuk a Hannover-, majd a 3. (Ferdinánd) huszárezredi századok rohama. A dragonyosok ezt a nyomást már nem bírták el: maguk is menekülni kezdtek, s a velük lévő lovasüteget is sorsára hagyták. Ezt – egyetlen löveg kivételével – a lengyelek fogták el. A további lövegek elfoglalásában részt vett Melczér János főhadnagy a Ferdinánd-huszároktól, aki szakaszával ugyan ágyúfedezeten volt, de nem állhatta meg, hogy részt ne vegyen a rohamban, s két ágyút zsákmányolt. Egy löveget 8 lóval a Hannover-huszárok alezredesi 2. századából Kállay Imre tizedes, Mayer József és Rátz János közvitéz, két másikat és három lőszereskocsit Miklóssy Károly és Géczy Lajos tizedes, Bíró János, Bartos István, Róka Sámuel, Erős Ferenc és Landery Mátyás közvitéz ejtették zsákmányul. Karger dandárja az ütközetben összesen 5 löveget és több mint 560 főt veszített.³³

Az Abonyról beérkező Ottinger-dandár így is okozott néhány kellemetlen pillanatot a túlzottan előretörő huszároknak. A 3. (Ferdinánd) huszárezred Puchly János alezredes vezette osztálya a 7. (Hardegg) vértesezred 4 századába ütközött, s a vértések alaposan megsabdalták a huszárokat. Puchlyt Szilvay Károly százados mentette meg. A 2. (Hannover) huszárezred 1. őrnagy osztályának 2. századából 21 huszár sietett önként a veszélyben lévők segítségére, s kivágták Puchlyt és kíséretét. Ottinger már nem tudott érdemi segítséget nyújtani Kargernek, s rövid lovassági és tüzérségi párbaj után visszahúzódott Abonyra.³⁴

JEGYZETEK / NOTES

1. Ponyvára került Arany Trombita. Az örök igazság parancsolatjára mondvacsinálta Sárosi Gyula. Bevezetéssel és jegyzetekkel közléstesi Bisztray Gyula. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1951. 110.
2. Az 1848 őszi és téli előzményekre ld. Hermann Róbert: Huszárhősök, hőstettek 1848 őszén és telén Nyugat-Magyarországon. In: „Huszárok a történelem forgószínpadán”. Tudományos konferencia: Sárvár, 2000. szeptember 14-15. Nadasdy Ferenc Múzeum, Sárvár, 2000. 109-123.
3. A 12. huszárezred kitüntetési jegyzéke, 1849. febr. 16. és a VII. hadtest kitüntetettjeinek jegyzéke. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár H 75. Hadügyminisztérium Általános iratok. (továbbiakban: MNL OL HM Ált.) 1849:23268. Az utóbbit közli Hermann Róbert: A feldunai, majd VII. hadtest kitüntetési összesítője 1849 májusából. In: Peremirat. Köszöntő írások Makai Ágnes 70. születésnapjára. Hadtörténelmi Közlemények 126. évf. (2013) Különszám. (továbbiakban Hermann 2013.) 67. Az előbbi okmány Dessewffy segítői közül Huszka és Veres tizedest, Hajdú István, Gyöker András és Boros közvitézeket nevezi meg, az utóbbi okmányban a nevek keverednek a Szentpétery által végrehajtott akcióban részt vettekével. Ld. még Guyon Richárd ezredes 1849. jan. 15-én Selmechányán írott veszteségkimutatását. Uo.
4. A 12. huszárezred kitüntetési jegyzéke, 1849. febr. 16. és a VII. hadtest kitüntetettjeinek jegyzéke. MNL OL HM Ált. 1849:23268. Az utóbbit közli Hermann 2013. 67. Az előbbi okmány a huszárok közül Fejér tizedest, Hegedüs, Fekete, Tury József, Dég István, Fancsa és Koncsik Antal közvitézt, valamint Görbe József őrmestert említi. – Az üteg egyik tűzére, Trskó János szerint a hideg miatt az ágyúemelő készülékben lévő olaj megfagyott, s emiatt nem tudtak megfelelő csőállással löni az ellenséges lovasságra. Az egyik ágyúnál négy lovak elesett, „s csakis Füzesséry nevű kocsis és az 5. számú Bothár, besztercebányai cipész legény lélekjelenlétének és vakmerőségének köszönhető, ki egy osztrák lovas emelő rúdjának hatalmas ütésével küldött a másvilágra, hogy az ágyút megmentették”. Szlauka Károly: Naplótöredékek és följegyzések az 1848-49-iki szabadságharcról. (Trskó János emlékirata). Zhorella Nyomda, Nagy-Tapolcsány, 1901. 19. Trskó egyébként következetesen Szentpétery Tamás főhadnagyként említi Szentpétery Sámuel. Guyon jan. 15-én Selmechányán írott veszteségkimutatása az ütegnél Novakovszky János altisztet és Füzér János szekerészt dicséri. MNL OL HM Ált. 1849:23268.
5. Zám belly Lajos: Emlékiratok 1848/49-ből. Hazánk, szerk. Abafi Lajos. XI. köt. 1889. 361.
6. A 12. huszárezred kitüntetési jegyzéke, 1849. febr. 16. és a VII. hadtest kitüntetettjeinek jegyzéke. MNL OL HM Ált. 1849:23268. Az utóbbit közli Hermann 2013.78. Trskó János szerint az 5. lovasüteg egyetlen löveget veszített, amely a mélységbe zuhant, s miután kivontatni nem lehetett, beszögezték. Szlauka 21. [Johann Nobili:] Der Winterfeldzug 1848-1849 in Ungarn unter dem Oberkommando des Feldmarschalls Fürsten zu Windisch-Grätz. Leopold Sommer, Wien, 1851. 187. szerint a Dürfeld őrnagy vezette 2. vadászászlóalj Szélaknán egy lovaságyút fogalt el.
7. Görgey Artúr I. 304-308. A VII. hadtest kitüntetettjeinek jegyzéke. MNL OL HM Ált. 1849:23268. Közli Hermann 2013. 70-71.

8. A 12. huszárezred kitüntetési jegyzéke, 1849. febr. 16. és a VII. hadtest kitüntettjeinek jegyzéke. MNL OL HM Ált. 1849:23268. Az utóbbit közli Hermann 2013. 78. Zámberly 364.; Szlauka 28-29. Szentpétery életrajzát ld. Bona Gábor: Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban. III. kötet. P-Zs. Heraldika, Budapest, 1999. 262. Szerinte Szentpétery hadnagy volt, a kitüntetési előterjesztés és Trskó János főhadnagyként említi.
9. A 12. huszárezred kitüntetési jegyzéke, 1849. febr. 16. és a VII. hadtest kitüntettjeinek jegyzéke. MNL OL HM Ált. 1849:23268. Az utóbbit közli Hermann 2013. 78.
10. Az útközetre ld. Görgey István: 1848 és 1849-ből. Élmények és benyomások. Okiratok és ezek magyarázata. Tanulmányok és történelmi kritika. I. k. Franklin Társulat, Budapest, 1885. 194-198.; Márkus László: Guyon Richárd. Művelt Nép, Budapest, 1955. 75-79. Üchtritz akciójára ld. Pompéry Jánoshoz írott 1849. febr. 24-éi levelét, közli V. Waldapfel Eszter: A forradalom és szabadságharc levelestára. III. k. Művelt Nép, Budapest, 1955. 136-138. és Zámberly 365-366.
11. A VII. hadtest kitüntettjeinek jegyzéke. MNL OL HM Ált. 1849:23268. Közli Hermann 2013. 71.
12. Mezey Károly jelentése, Kassa, 1849. febr. 17. MNL OL HM Ált. 1849:23268.
13. Hermann Róbert: Egy utólagos hadműveleti napló Perczel 1848 őszi és 1848-49. téli harcairól. In: Perczel Mór első honmentő hadjárata. Zalai Gyűjtemény 36/II. Zalaegerszeg, 1995. 135-139.; Hermann Róbert: A honvesztéstől a honmentésig. Perczel Mór téli hadjárata, 1848. december 14. – 1849. január 27. 48-as Könyvtár. Line Design, Budapest, 2015.
14. Perczel – OHB, Törökszentmiklós, 1849. jan. 23. MNL OL H 2. Az Országos Honvédelmi Bizottmány iratai. (továbbiakban OHB) 1849:1711. Perczel napiparancsát ld. Hadtörténelmi Levéltár, Az 1848-1849. évi forradalom és szabadságharc iratai (továbbiakban HL 1848-49.) 10/338. és MNL OL R 51. 1848-1849. évi vegyes katonai iratok. 1. doboz. Az útközetre ld. Borus József: Dembinski fővezérsége és a kápolnai csata. Gondolat, Budapest, 1975. 93-96. és Hermann 1995. 123-125.; Hermann 2015. 196-204.
15. Perczel – Kossuth, Abony, 1849. jan. 26. MNL OL OHB 1849:1195. Ld. Borus 105-106.; Hermann, 1995. 125.; Hermann 2015. 207-215.
16. Mészáros – OHB, Miskolc, 1849. jan. 7. MNL OL OHB 1849:186. Közli Az 1848-49-es I. magyar hadtest iratai II. (A januári újjászervezés és az első sikerek). A vezető tanulmányt írta, az iratokat válogatta és sajtó alá rendezte Dér Dezső, Hajagos József és Hermann Róbert. A Heves Megyei Levéltár forráskiadványai 10. Eger, 2004. 28-29.
17. Az 1. huszárezred kitüntettjeinek származási és szolgálati leírása, Nagyvalkász, 1849. jún. 3. MNL OL HM Ált. 1849:23909.
18. Klapka – OHB, 1849. jan. 22. MNL OL OHB 1849:999. Közli Dér - Hajagos - Hermann 2004. 165-166.
19. Klapka – OHB, 1849. jan. 24. MNL OL OHB 1849:999. Közli Dér - Hajagos - Hermann 2004. 175-176.
20. Klapka – Kossuth, 1849. febr. 18. MNL OL OHB 1849:4277. Ennek alapján ld. Kossuth közleményét. Kossuth Lajos összes munkái. XIV. k. Kossuth Lajos az Országos

- Honvédelmi Bizottmány élen. II. S. a. r. Barta István. Magyarország Újabbkori Történetének Forrásai. Magyar Történelmi Társulat – Akadémiai Kiadó, Budapest, 1953. 494. A 8. huszárezred 1849. jún. 8-án Uj által aláírt származási és szolgálati leírása szerint 42 foglyot ejtettek. MNL OL HM Ált. 1849:23909.
21. Szekulits István – hadsereg-parancsnokság, Tiszafüred, 1849. márc. 8. MNL OL HM Ált. 1849:23268.
 22. Az 1. huszárezred kitüntetettjeinek származási és szolgálati leírása, Nagyvalkász, 1849. jún. 3. MNL OL HM Ált. 1849:23909.
 23. Simoncsics főszázados, osztályparancsnok 1849. máj. 16-án a budai táborban kelt előterjesztése. HL 1848-49. 28/166.
 24. uo.
 25. uo.
 26. A 8. huszárezred 1849. jún. 8-án Uj által aláírt származási és szolgálati leírása. MNL OL HM Ált. 1849:23909.
 27. A VII. hadtest kitüntetettjeinek jegyzéke. MNL OL HM Ált. 1849:23268. Ez utóbbi két elfoglalt lövegről emlékezik meg. Közli Hermann 2013. 71.
 28. A hét huszár és Balla százados 1849. márc. 6-án, Tiszafüreden kelt bizonyítványát ld. MNL OL R 171. Asbóth Sándor iratai. Ld. még Perger Zoltán: Asbóth Sándor 1848-1849-ben. Fons, 1998/1. 19-21.
 29. Gáspár – VII. hadtest parancsnoksága, Hernádnémeti, 1849. március 15. MNL OL HM Ált. 1849:23268. Közli Hermann Róbert: Gáspár András honvédtábornok. Kecskeméti a szabadságharcban IV. Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Katona József Múzeuma. Kecskemét, 2005. 90-91. (továbbiakban Hermann 2005.) Az ütközetre ld. még Görgey Artúr: Életem és működésem Magyarországon 1848-ban és 1849-ben. S. a. r. Katona Tamás. Pro Memoria. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1988. I. k. 391-395.; Görgey István I. 276-282.; Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár. Oct. Hung 1142. Pongrácz István 1848-49-es naplójának 1896-os átdolgozása. II. 26-28.; Thurzó Miklós: Kmethy [sic!] György. Hazánk. Szerk. Abafi Lajos. X. k. Budapest, 1888. 116-117.; Borus 281-287.; Hermann 2005. 48-49.
 30. Nödl – Szekulits István, Tiszafüred, 1849. márc. 6. MNL OL HM Ált. 1849:23268.
 31. Az összecsapásra ld. Kemény Krisztián: A második szolnoki ütközet (1849. március 5.) In: Damjanich János, „a mindig győztes” tábornok. Szerk. Pelyach István. Aradi Vértanúk sorozat. Line Design Kiadó. Budapest, 2018. 105-158.
 32. A 2. huszárezred alezredesi 1. század bizonyítványa, Hidegkút, 1849. máj. 13. MNL OL HM Ált. 1849:20225.
 33. A 2. huszárezred alezredesi 1. és század bizonyítványai, Hidegkút, 1849. máj. 13-14. MNL OL HM Ált. 1849:20225.; Kovács István: „...mindvégig veleték voltunk”. Lengyelek a magyar szabadságharcban. Osiris. Budapest, 1998.; A 3-dik számú Ferdinánd huszárezred hadi története 1849-ben. Zámory Emil, volt huszárörnaggy jegyzeteiből. In: Vahot Imre – Gánóczy Flóris szerk.: Honvédek könyve. Történelmi adat-tár az 1848-ki és 1849-iki magyar hadjáratból. Emich Gusztáv, Pest, 1861. I. k. 74-75.
 34. A 2. (Hannover) huszárezred 1. örnaggyi osztály 2. századának kitüntetési előterjesztése. Hidegkút, 1849. máj. 13. MNL OL HM Ált. 1849:20225.; Zámory 75.

FELHASZNÁLT IRODALOM / REFERENCES

- Az 1848-49-es I. magyar hadtest iratai II. (A januári újjászervezés és az első sikerek). A bevezető tanulmányt írta, az iratokat válogatta és sajtó alá rendezte Dér Dezső, Hajas József és Hermann Róbert. A Heves Megyei Levéltár forráskiadványai 10. Eger, 2004.
- Bona Gábor (1999): Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban. III. kötet. P-Zs. Heraldika. Budapest.
- Borus József (1975): Dembinski fővezérsége és a kápolnai csata. Gondolat. Budapest.
- Görgey Artúr (1988): Életem és működésem Magyarországon 1848-ban és 1849-ben. I. kötet. S. a. r. Katona Tamás. Pro Memoria. Európa Könyvkiadó. Budapest. I. k.
- Görgey István (1885): 1848 és 1849-ből. Élmények és benyomások. Okiratok és ezek magyarázata. Tanulmányok és történelmi kritika. I. kötet. Franklin Társulat. Budapest.
- Hermann Róbert (2013): A feldunai, majd VII. hadtest kitüntetési összesítője 1849 májusából. In: Peremirat. Köszöntő írások Makai Ágnes 70. születésnapjára. Hadtörténelmi Közlemények 126. évf. (2013) Különszám. 62-78. old.
- Hermann Róbert (2015): A honvesztéstől a honmentésig. Perczel Mór téli hadjárata, 1848. december 14. – 1849. január 27. 48-as Könyvtár. Line Design. Budapest.
- Hermann Róbert (1995): Egy utólagos hadműveleti napló Perczel 1848 őszi és 1848-49. téli harcairól. In: Perczel Mór első honmentő hadjárata. Zalai Gyűjtemény 36/II. Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg. 110-139. old.
- Hermann Róbert (2005): Gáspár András honvédtábornok. Kecskemétiek a szabadságharcban IV. Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Katona József Múzeuma. Kecskemét.
- Hermann Róbert (2000): Huszárhősök, hőstettek 1848 őszén és telén Nyugat-Magyarországon. In: „Huszárok a történelem forgószínpadán”. Tudományos konferencia: Sárvár, 2000. szeptember 14-15. Nádasdy Ferenc Múzeum. Sárvár. 109-123. old.
- Kemény Krisztián (2018): A második szolnoki ütközet (1849. március 5.) In: Damjanich János, „a mindig győztes” tábornok. Szerk. Pelyach István. Aradi Vértanúk sorozat. Line Design Kiadó. Budapest. 105-158. old.
- Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. II. S. a. r. Barta István. Magyarország Újabbkori Történetének Forrásai. Magyar Történelmi Társulat – Akadémiai Kiadó. Budapest. 1953.
- Kovács István (1998): „...mindvégig veletek voltunk”. Lengyelek a magyar szabadságharcban. Osiris. Budapest.
- Márkus László (1955): Guyon Richárd. Művelt Nép. Budapest.
- [Johann Nobili:] Der Winterfeldzug 1848-1849 in Ungarn unter dem Oberkommando des Feldmarschalls Fürsten zu Windisch-Grätz. Leopold Sommer, Wien., 1851.
- Perger Zoltán (1998): Asbóth Sándor 1848-1849-ben. Fons, 1998/1. 3-35. old.
- Ponyvára került Arany Trombita. Az örök igazság parancsolatjára mondvacsinálta Sárosi Gyula (1951). Bevezetéssel és jegyzetekkel közléteszi Bisztray Gyula. Akadémiai Kiadó, Budapest.

- Szlauka Károly (1901): Naplótöredékek és följegyzések az 1848-49-iki szabadságharcról. (Trskó János emlékirata). Zhorella Nyomda, Nagy-Tapolcsány.
- Thurzó Miklós (1888): Kmethy [sic!] György. Hazánk. Szerk. Abafi Lajos. X. k. Budapest. 112-129. old
- V. Waldapfel Eszter (1955): A forradalom és szabadságharc levelestára. III. k. Művelt Nép. Budapest.
- Zámbelly Lajos (1889): Emlékiratok 1848/49-ből. Hazánk, szerk. Abafi Lajos. XI. kötet. 173-190., 267-279., 354-369. old.
- A 3-dik számú Ferdinánd huszárezred hadi története 1849-ben. Zámory Emil, volt huszár-őrnagy jegyzeteiből. In: Vahot Imre – Gánóczy Flóris szerk.: Honvédek könyve. Történelmi adat-tár az 1848-ki és 1849-iki magyar hadjáratból. Emich Gusztáv, Pest, 1861. I. k. 74-81. old.

Források

Hadtörténelmi Levéltár

Az 1848-1849. évi forradalom és szabadságharc iratai

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár

H 2. Az Országos Honvédelmi Bizottmány iratai.

H 75. Hadügyminisztérium Általános iratok.

R 51. 1848-1849. évi vegyes katonai iratok. 1. doboz.

Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár

Oct. Hung 1142. Pongrácz István 1848-49-es naplójának 1896-os átdolgozása. II. kötet.